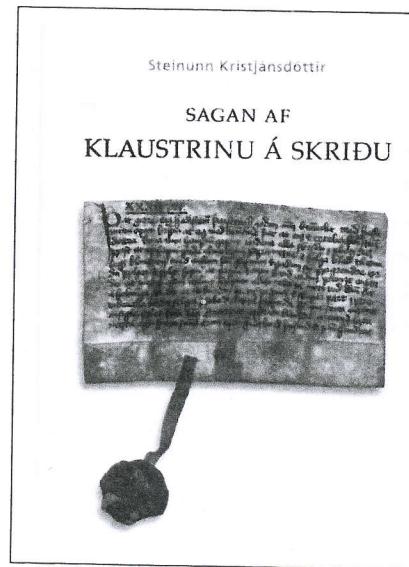

RITDÓMUR: SAGAN AF KLAUSTRINU Á SKRIÐU

Steinunn Kristjánsdóttir stjórnaði fornleifauppgrefti á klausturgrunni, kirkjutóftum og kirkjugarði á Skriðuklaustri í Fljótsdal tú sumur á fyrsta áratug 21. aldar. Bók hennar er ávoxtur uppgraftarins og úrvinnslu gagna úr honum. Klaustrið að Skriðu var jarðauðugt Ágústínusarklaustur, starfrækt undir stjórn príora en yfirstjórn Skálholtsbiskups í um það bil 60 ár eða frá því um 1493 til 1554 og er talið að reglubræður hafi að jafnaði verið fimm, en um starfsemi þeirra eru nær engar ritheimildir. Eftir síðskipti tók Danakonungur undir sig eignir klaustursins og seldi umboðsmönnum á leigu. Peir ráku bú að Skriðuklaustri hver eftir annan næstu aldir, voru margir sýslumenn og hirtu ágoða af sakamálum og landskuldir og leigur af hartnær fjörutíu jörðum og fylgjandi kúgildum sem klaustrið hafði eignast.

Steinunn Kristjánsdóttir (hér eftir SK) skrifar bók sína af sannfæringarkrafti. Hún andæfir hugmyndum fyrri manna um fyrirkomulag klausturbygginga og inntak klausturlifnaðar hérleidis á miðoldum og heldur fram skoðunum sem sannarlega eru nýjungar í klaustersögu Íslands. Efnið er skipulega fram sett á vönduðu máli. Steinunn segir sjálf frá í fyrstu persónu í læsilegri bók í stað þess að birta hefðbundna fornleifauppgraftarskýrslu með tilheyrandi töflum og sniðum. Með þessari aðferð hlýtur þekking á Skriðuklaustursrannsókninni

að ná til mun fleiri lesenda en ella. Frásögnin er lífleg, áhugaverð, auðskilin og spennuþrungin. Brugðið er upp ljósifandi atvikum sem opna lesanda sýn jafnt á hversdagslíf uppgraftarfólksins og leifar fortíðarinnar. Myndir falla vel að frásögninni, fylla hana og skýra og myndaskrá er greinargóð. Nafnaskrá vantart hinsvegar bagalega.

Ritverkið skiptist í átta kafla með mismögum undirgreinum. Í fyrsta kafla er klaustursins leitað, í þeim næsta er saga þess rakin og þriðji kafla fjallar um byggingar á klausturtíma. Fjórði kafla er um kirkjugarðinn og það sem hann varðveitti og í þeim fimmsta segir nánar frá því sem kom upp úr gröfunum í garðinum. Í sjötta kafla er ráðið í lífið í klastrinu og í þeim sjöunda er klaustrið að Skriðu sett í samhengi við evrópsk klaustur. Í síðasta kaflanum er dregin upp heildarmynd af klastrinu sem Steinunn og félagar hennar grófu upp úr Kirkjutúninu af aðdáunarverðum dugnaði. Aftast í bókinni er listi yfir alla þá sem tóku þátt í rannsókninni og er það stór hópur menntafólks af ýmsum þjóðernum frá mörgum háskólum.

Pegar byggingarstæði klaustursins var fundið og sverðinum flett komu einungis í ljós undirstöður bygginganna, en efni í veggjum, gólfum og burðarvirki hafði verið fjarlægt, líklega notað í önnur hús. Grunnform klaustursins var eitt eftir sem nægði til þess að draga upp heildarmynd af húsaskipan sem sýnd er á upprætti (bls. 61). Á þar næstu síðu (bls. 63) er birt mynd af upprætti sem varðveittur er í St. Gallen í Sviss, talinn frá niundi öld, og var ætlaður sem fyrirmundur klausturbygginga hvarvetna innan Rómakkirkjunnar. SK telur að uppgröftur klausturgrunnsins að Skriðu hafi sýnt að þessari fornu grunnmynd hafi verið fylgt í aðalatriðum þegar klaustrið var byggt. Hinsvegar er lesanda bókarinnar ókleift að bera upprættina two saman því að fyrirmundarupprætturinn er prentaður í afar smækkaðri mynd án skýringa. Því er engin leið að lesa í þessari bók hvernig húsagerðin á Skriðuklaustri samsvaraði hinni fornu fyrirmund sinni. Í umfjöllun um húsaskipan Skriðuklausturs heimfærir SK hlutverk hvers herbergis sem fram kom í grunnformi sínu í uppgreftinum til fyrirmundarinnar og þess helsta sem þekkt er um klausturbyggingar í grannlöndum Íslands, einkum í Noregi og Danmörku. Æskilegt hefði þó verið að láta koma skýrar fram að hvaða leyti Skriðuklaustur „minni einna helst á“ Ágústínusarklastrin í Útsteini og á Halsneyju í Noregi (sbr. bls. 68, 82). Tilgátuteikning af klastrinu í Útsteini er birt í grein í öðru fræðiriti sem SK átti aðild að.¹ Herbergjum sýnist þó nokkuð ólíkt skipað í Útsteini og á Skriðu en mestu munar að á Skriðu heldur kirkjuveggur ekki að einni hlið klausturgarðs heldur lokar kirkjugarðsveggurinn að suðurhlíð bygginganna, en kirkjan sjálf er frálaus öðrum klausturbyggingum. Við það verður krossgangurinn eins og

settur er á uppdrátt á Skriðu dálitið ankannalegur, en um hann fundust einungis óljós merki (bls. 131, 135). Krossgangurinn er hið eiginlega birtingarform klausturs og umlykur venjulega klausturgarð, til að mynda er krossgangurinn greinilega markaður fyrir miðju á gamla uppdrættinum frá St. Gallen og myndar kirkjuveggurinn eina hlið hans.² Að því er krossganginn varðar sker ætluð húsaskipan á Skriðuklaustri sig frá flestum klausturbyggingum sem fyrir verða í bókum og á ferðum utanlands. Skýring þessa kann að einhverju leyti að vera að kirkjugarðurinn að Skriðu var vígður 1496, vafalaust vegna þess að þörf var á greffrunarplássi í plágu sem stráfelldi landsfólkið um það leyti, en klausturkirkja virðist ekki vígð að Skriðu fyrr en 1512 og skyldi henni þjónað af Valþjófsstaðapresti. Gert er ráð fyrir að regluhald hefjist að Skriðu um 1493 og hafa byggingar líklega verið reistar upp úr því ásamt lítilli kapellu.

Skýringar SK á húsaskipan og hlutverkum herbergja klausturbræðra á Skriðuklaustri eru trúverðugar og varpa nýju ljósi á klaustrasögu Íslands. Þær sýna svo að ekki verður um villst að íslensk klausturbygging var með öðru sniði en íslenskur sveitabær, þótt efnið væri að miklu leyti hið sama. SK bendir réttilega á, eins og aðrir á undan henni, að auk klausturhússanna voru sérstök bæjarhús að Skriðu þar sem óþekktur fjöldi leikbræðra og verkafólks klausturbræðra átti heima, enn fremur útihús fyrir skepnur og geymslur og jafnvel bænhús. Grunnur klausturhúsa og kirkju sýnir því ekki nema hluta af þeim húsakosti sem var að Skriðu meðan þar var klausturlifnaður, en SK gerir ráð fyrir um 15 heimilismönum, vígðum og óvígðum, auk ótiltekins fjölda vinnufærra ómaga og sjúklinga á framfæri klaustursins (bls. 256).

Rannsóknin að Skriðuklaustri opinberaði að 295 einstaklingar höfðu hlotið hinstu hvílu í kirkjugarðinum umhverfis klausturkirkjuna. Við nánari athugun sérfræðinga á líkamsleifum þeirra kom í ljós að á annað hundrað einstaklinganna höfðu átt við ýmiskonar langvarandi mein að stríða sem eru flokkuð og rakin í bókinni. Sú vitneskja sem fíkkst upp úr grófunum umbylti „hugmyndum sem fyrir voru um Skriðuklaustur og jafnvel önnur klaustur á Íslandi“ segir SK (bls. 147). Í stað skoðana fyrri manna um að klaustrin hafi verið kyrrlát inni þar sem klausturbræður iðkuðu bænir, bóklestur og skólahald fyrir presta, túlkar SK uppgraftargögnum frá Skriðuklaustri svo að þar hafi verið „sjúkrastofnun þar sem skotið var skjólhúsi yfir langlegusjúklinga“ og aðra sem þurftu aðstoðar við (bls. 147). Þessi túlkun SK á starfsemi klaustursins grundvallast á því að í hennar huga lék snemma „enginn vafi á því að langflestar grafanna væru frá tímum reglubræðranna – hugsanlega allar“ (bls. 141). Niðurstaða hennar er afdráttarlaus: „sú að allar grafirnar 295 í Skriðuklausturskirkjugarði voru teknaðar á klausturtíma“ (bls. 166).

Á þessari tímasetningu grafanna byggir SK þá túlkun sína að „rannsóknir á beinagrindum frá tímum klaustursins sýna þannig með ótvíraðum hætti að það var umfram annað sjúkrastofnun og athvarf fyrir alla þurfandi þegna samfélagsins“ (bls. 196). Sjúkrasalnum finnur SK stað á lofti yfir gestaskála klaustursins en þangað upp virðist henni hafa legið steintröppur sem tréprep hafi tekið við af. Skiljanlega fundust engar innréttningar sem bent gætu til notkunar loftsalar og því óhægt að greina til hverra nota hann var, en erfiðismunir hljóta að hafa fylgt því að hafa fársjúka langlegusjúklinga á efri hæð þar sem lágt var til lofts (sbr. bls. 121–122). Trúverðugleiki túlkunar SK á hlutverki klaustursins sem sjúkrastofnunar veltur annarsvegar á því að hin afdráttarlausa tímasetning hennar á grefrunartíma sé rétt og hinsvegar á því að finna sjúkraskála réttan stað.

EKKI verður séð að SK reisi tímasetningu greftrunar að Skriðu á veigamíklum rökum. Hún segir að allar grafirnar hafi verið grafnar gegnum gjóskulag úr Veiðivatnagosi frá 1477 og að engin gröf hafi legið undir því óhreyfðu. Næsta gjóskulag er frá eldgosi norðaustan undan Vatnajökli 1717, en furðu vekur að SK nefnir ekki hvort þetta lag hafi legið óhreyft yfir öllum grófunum eða hvort merki séu um að grafið hafi verið gegnum það (sbr. 9. mynd og bls. 153). Gerðar voru kolefnisaldursgreiningar á mannabeinum úr sex grófum en niðurstöður voru misvísandi og ómarktaðar (bls. 153–154). Til styrktar þeirri vissu sinni að langflestar grafirnar séu „frá klausturtíma“ segir SK að þær hafi allar verið nánast eins „fyrir utan fjórar grafir austan kórs“ (bls. 141). En þegar grófunum er lýst nánar kemur fram að dýpt þeirra var afar mismunandi, þær dýpstu um 1.50 m frá þáverandi yfirborði en þær grynnstu aðeins nokkrum sentimetrum undir því (bls. 143, 192–193). Af lýsingum á umbúnaði grafanna má lesa óhugnanlegt virðingarleysi þeirra sem jarðsettu líkin. Í 114 tilvikum sköruðust grafir þannig að ný gröf var tekin ofan í aðra nýlega. Segir SK slíkt koma skýrt fram í uppgröfnum kaþólskum klausturkirkjugörðum í nágrannalöndunum en beina tilvísun til heimildar fyrir þeirri fullyrðingu vantar (bls. 179–180). SK leggur áherslu á að hlutverk klaustursins hafi verið bundið við umhyggju fyrir sjúkum og lítilsmegandi, því kemur lesanda bókarinnar á óvart af hvíliku skeytingarleysi var farið með lík skjólstæðinga þess „á klausturtíma“. – Meðferðin virðist samsvara harðýðgi gagnvart lifandi smælingjum sem lesa má víða um í heimildum seinni alda.

SK leitast við að ráða hver sú kona var sem fékk fangamarkið GAD á kistulokið sitt (bls. 157 o. áfr.). Við hlið hennar hvíldi karlmaður sem haft hafði gullhring á fingri og giskar SK á að sá hafi verið prior og að GAD

hafi verið óþekkt fylgikona hans. SK tekur hér ekki dæmi úr kirkjugörðum klaustra erlendis um að klaustramönum hafi verið búin hinsta hvíla með fylgikonum sínum, enda er frillulífi vígðra manna lagt að jöfnu við höfuðsynd í erkibiskupaskipunum sem hingað komu úr Noregi.

Trúlegt má vera að GAD sé fangamark Guðrúnar Árnadóttur, konu klausturhaldarans Eiríks Árnasonar, en hún lést á Skriðuklaustri 1576. Móðir Eiríks var Úlfheiður Árnadóttir sem andaðist 1569. Eiríkur sonur hennar lét gera legstein yfir gröf hennar í kirkjugarðinum að Hofi í Vopnafirði með myndum og áletrunum og stendur hans eigið fangamark, EA, innan í tveimur samliggjandi hringum á steininum.³ Mjög svipaðir samliggjandi hringir eru á kistulokinu utan um fangamark konunnar GAD. SK leitar þó í annan Grundarstólinn að hliðstæðu skrautsins utan um fangamarkið, líklega til þess að geta tímasett gröf konunnar „á klausturtíma“ eða um 1530, en um það leyti er stóllinn gerður og það ár lést Þorvarður ábóti sem SK giskar á að sé sá sem hringinn bar og lá við hlið konunnar. Meinið er þó að skreytið á Grundarstólnum eru einfaldar kringlur, en ekki tveir hringir þar sem annar liggar utan um hinn eins og eru um fangamörkin EA og GAD. Það hefði mátt vekja athygli SK að í minningarljóði um konu sína Guðrúnu Árnadóttur segir Eiríkur klausturhaldari á Skriðu: „kunni hún leið á krankra fund/caritatis amica [vina kærleikans]“ og ennfremur: „kunni lækningar lindin rjóð/á lífsins krankleik kenna“.⁴ Þetta er líklega eina vísbending í ritheimildum um að lækningar kynnu að hafa verið stundaðar að Skriðuklaustri fyrr á öldum.

SK telur líklegt að jurtagarður hafi verið á Skriðuklaustri, slíkt hafi tíðkast í klaustrum erlendis. Á staðnum fundust frjókorn af ræktuðum plöntum en ekki nefnir SK aldursgreiningu á frjókornunum. Án óyggjandi aldursgreiningar kann sá grunur að vakna að frjókornin stafi frá ræktunartilraunum Vísá-Gísla sem hélt Skriðuklaustur um miðja 17. öld.

SK virðist helst til fastbundin við að tengja mannvistarleifar við „klausturtíma“ eða þau 60 ár sem klausturhald var að Skriðu. Hún horfir fullmikið framhjá þeirri staðreynnd að eftir þann tíma erjaði fólk jörð á Skriðuklaustri og hlaut kirkjulega þjónustu í heimiliskirkjunni á Kirkjubællinum allt til 1792 að hún var aflögð með konungsbréfi. Fram til þess tíma var kirkjan endurbyggð og henni viðhaldið svo sem sést í vísitasíum og hvergi í heimildum kemur fram að kirkjugarðurinn hafi verið aflagður. Hann vígði Stefán Jónsson biskup árið 1496 með þeim skilmála „að þar sé heimamanna gröstur og þeirra pílagríma sem þar kunna að sýkjast og Kristur kallar þar og þeirra sem þangað kjósa sér leg“.⁵ Samkvæmt manntali 1703 voru þá 19 manns í heimili að Skriðuklaustri. Peirra á meðal voru þrjú fátæk

prestsbörn forsorguð og víst er að þar hafa haft skemMRI og lengri viðkomu fleiri eða færri af þeim riflega 70 manneskjum sem þá voru settar niður á Fljótsdalshrepp og höfðu umferð um hann. Af þeim áttu margar bágtr; einn maðurinn var spítelskur og karlægur, margar persónur veikar, ein vitgrönn, önnur höfuðveik, ein níræð kona sjónlaus.⁶ Hvað varð um líkami alls þessa fólks þegar líf þess var á enda? Hver kostaði útfarir þess og hvar? Og hvar var Sunnefa jarðsett sem lést í varðhaldi klausturhaldarans Hans Wíum að Skriðuklaustri vorið 1757?

Enginn legsteinn kom fram í uppgreftinum á kirkjugarðinum né krossar á kistum. Af 242 gröfum sem opnaðar voru hafði 91 manneskja fengið kistuleg, aðrar voru jarðaðar án kistu, sumar í einni kös. Því virðist svo að margir sem þar voru jarðsettir hafi verið óríkir einstæðingar sem dáíð hafi náttúrulegum dauða af sjúkleikum sínum. Til er gömul alþingissamþykkt sem segir að öræigar skuli ekki gjalda legkaup en prestar og bændur skyldugir að leggja til grafrartól.⁷ Meðal muna klausturkirkjunnar að Skriðu í vísitasíu 1641 er talinn járnkarl en það verkfæri var nauðsynlegt þegar gröf var tekin. Það þarf óyggjandi rök til þess að halda því fram að heimamannagröftur og gröftur sjúklinga á hreppsframfæri er dvöldu að Skriðuklaustri lengur eða skemur hafi verið aflagður þegar regluhald var tekið þar af með siðskiptum. Þrátt fyrir þau umskipti hélt „klausturs kirkja hins dýra blóðs“ áfram að vera heimiliskirkja að Skriðuklaustri svo sem fram kemur í vísitasíum. Eitt sem kynni að benda til þess að jarðað hafi verið í garðinum eftir að klaustrið var aflagt, er að jarðað var þétt við djúpan brunn innangard sem klausturbræður hafa líklega notað, en mokað hefir verið yfir þegar klaustrið var aflagt (bls. 130). Fæstir þeir efnuðu fyrirmenn sem héldu klaustrið eftir siðskipti sátu þar til æviloka og þess því ekki að vænta að bein þeirra kæmu upp úr garðinum í veglegum kistum undir líksteinum. Í þessu samhengi væri fróðlegt að vita til samanburðar hvort gamlar legsteinar séu í Valþjófsstaðakirkjugarði – og hvort sjúkdómseinkenni fyndust á líkamsleifum þeirra sem þar hvíla í sama mæli og fundust á beinaleifum í kirkjugarðinum að Skriðuklaustri.

Bylting yrði í klaustrasögu Íslands ef tækist að fá úr því skorið með haldbærum rökum að þeir 295 einstaklingar sem báru beinin í kirkjugarðinum að Skriðu hafi verið jarðsettir þar á um 60 ára tímabili klausturhalds eða frá um 1496 til um 1554. Þá verður tekin gild sú niðurstaða SK sem leidd er af ástandi beinanna úr kirkjugarðinum að Skriðuklaustur hafi verið sjúkrastofnun á evrópska vísu þar sem langlegusjúklingar máttu vænta ríkulegs fædis og umhyggju til hinstu stunda. Peir hafi komið víðsvegar að af Austurlandi og víðar, jafnvel á skipum utan úr löndum (bls. 213, 228, 246).

Í öðrum kafla þar sem rakin er saga Skriðuklausturs segir SK að ekki séu samtímaheimildir til um óánægju með klaustrið á Skriðu en að frá lútherskum tíma séu til „þjóðsögur af ágengni yfirmanna kafþólsku klaustranna“ og í framhaldinu segir að sögur af peningagræðgi reglubræðra séu „sennilega afleiðing áróðurs af hálfu lúthersku kirkjunnar“ (bls. 51). Þessi söguskilningur er ekki skýrður frekar í bókinni en vekur furðu, því að í almennum söguritum er því haldið fram eftir áreiðanlegum heimildum að andóf gagn ásælni yfirmanna kirkjunnar eftir jarðneskum auði hafi átt áhrifamikinn þátt í siðskiptum í Norður-Evrópu. Leiðarhólmskrá sem samþykkt var af helstu áhrifamönnum norðan lands og vestan árið 1513 er skýrt dæmi um að landsmönnum ofbauð ásælni klerkdómsins í eignir og völd. – Reyndar er til ótvírætt dæmi um uppsteyt gegn Stefáni Jónssyni Skálholtbiskupi, yfirlitsjáanda Skriðuklausturs, þegar hann var á vísitasíureið austanlands 1512 og vígði kirkjuna að Skriðuklaustri. Höfðu þeir feðgar Marteinn Ólafsson og Ísleifur sonur hans veist að mönnum biskups þegar hann reið á þeirra garð, gert á þá högg og slög, veitt þeim skemmdar- og lemstrarsár og fulla hindran og farartálman í sinni ferð. Voru þeir feðgar dæmdir af prestadómi í Skálholti til að greiða kirkju og biskupi stórfé í sektir árið sem Leiðarhólmskrá var gerð.⁸ Liggur beint við að greina uppsteyt feðganna sem austfírska bændauppreisn á borð við þær sem urðu með ósköpum í umrótí siðskipta í Norður-Evrópu á 16. öld.

Túlkun SK á hlut Sesselju Þorsteinsdóttur í sögu stofnunar Skriðuklausturs er álitamál. SK telur að með því að Sesselja og seinni maður hennar, Hallsteinn Þorsteinsson, gáfu jörðina Skriðu til klausturhalds með bréfi 8. júní 1500, hafi Sesselja forðað sér undan kvalafullum hreinsunareldi sem yfir henni vofði fyrir þá sök að fjórmenningsmeinbugir höfðu verið á fyrra hjónabandi hennar með Einari Ormssyni. Álítur SK að Sesselja hafi barist í áratugi fyrir réttindum barna sinna til þess að gera þau arfgeng (bls. 52). Þetta álit virðist stafa af misskilningi á orðalagi í úrskurði Sveins Skálholtsbiskups um hjónaband þeirra Sesselju og Einars sem gerður var 8. maí 1471, um ári eftir fráfall Einars. Í úrskurðinum segir að þótt Einar heitinn og Sesselja hafi opinberlega „bundið hjúskap sín í millum í meinbugum greinds fjórmennings skuldlidleika, þá lagði þó oft greind Cecilia sitt mál og sinna barna undir þann dóum eður úrskurð sem vér yfir segðum ...“⁹ Skáletruðu orðin merkja hér „fyrrnefnd Cecilia“ en eru skilin í Skriðuklaustursrannsókn svo að „nefnd Cecilia hafi oft“ lagt mál sitt og barna sinna undir dóum. Þessi skilningur orðanna fær ekki staðist, hvorki þetta mál né börn þeirra Einars og Sesselju eru nefnd í varðveisum skjölum eftir þetta og jafnvel hefir þess verið getið til

að bólusótt 1472 hafi hrifið börnin burt.¹⁰ Með fyrrnefndum úrskurði Sveins biskups 1471 var hjónaband Einars og Sesselju dæmt ólöglegt og börn þeirra ólöglega getin og bannspína vofði yfir hverjum þeim sem héldi börn þeirra skilgetin. Mætti furðu gegna ef Sesselja hefir keypt sig undan bannfæringu og hlotið friðþægingu fyrir meinbugi á fyrra hjónabandi sínu eftir þrjátíu ára hjónaband með sínum síðara manni og eftir orðum bréfsins standa þau Hallsteinn sem einn maður að gjöfinni.

Dæmin tvö næst hér á undan bera þess kannski vott að SK hættir stundum til að vera fljótfær þegar hún vill finna hugmyndum sínum staðfestu og leitar þá ekki grandgæfilega að haldfestu í ritheimildum. Um heilaga Barböru segir SK til að mynda að hlutverk hennar „var að vernda gegn farsóttum og hita“ og hún sé ein í hópi fjórtán dýrlinga sem áttu að vernda gegn öllum sjúkdómum (bls. 100). Hér dregur SK fram atriði sem henta hlutverki Skriðuklausturs sem sjúkrastofnun. Í virtum uppsláttarritum um heilaga er Barbara talin í hópi hinna fjórtán nauðhjálpara sem ákalla mátti í hverri neyð; hún var og ein þriggja heilagra meyja sem saman stóðu að hjálpráðum og hún var verndari fólks af fjölmörgum stéttum á andlásstund.¹¹ Uppsláttarritin nefna ekki sérstakan verndarmátt Barböru gegn sótthita.

Það sem hér hefir verið tím til spillir í engu þeirri trú SK að klausturstarfsemi á Skriðu hafi verið til hagsbóta Héraðsbúum og Austfirðingum og verið í þágu þeirra sem mest þurftu hjálpar við. Þessi trú bregður birtu yfir hugsun í öllu rannsóknarverki SK. Lesandi hlýtur að hrífast með ævintýrinu þegar svo rösklega voru grafin upp form klausturhúsa „leifar alþjóðlegrar stofnunar ... sem gat veitt skjól þegar hvers konar vá steðjaði að“ og lesandans er að trúá því að meginhlutverk innbyggjara klausturhúsanna hafi verið „umönnun sjúkra og aldraðra í anda kafþólskrar kirkju“ (bls. 344–345).

SK tekst með líflegri frásogn – vonandi sannri – að skapa hugþekka mynd af regluhaldi á Skriðuklaustri, en tíminn á undan og eftir er látinna nær óhreyfður enda var markmið uppgraftarins að koma klaustrinu upp úr jörðinni. Að loknum uppgrefti var grunnform klausturbygginganna endurgert og er til sýnis gestum og gangandi á Skriðuklaustri. Uppgröfturinn og bók SK er til mikils sóma öllum sem að verkinu stóðu og bókin ómissandi og einstakur leiðarvísir um veggjarústirnar í Kirkjutúninu.

Tilvísanir

- 1 Samson Bjarnar Harðarson. „Klausturgardar á Íslandi.“ *Fraðirit Gunnarsstofnunar I. Skriðuklaustur* evrópskt miðaldaklaustur í Fljótsdal greinasafn. Skriðuklaustri 2008, bls. 107.
- 2 Sjá t. d. Hans Krøgaard Kristensen. „Korgangsmotivet ved danske klostre.“ *Aspekter af dansk klostervesen i middelalderen*. Red. Inger-Lise Kolstrup. Aarhus 2000, bls. 57.
- 3 Kristján Eldjárn. *Hundrað ár í Þjóðminjasafni*. [Rv.] 1974, nr. 31.
- 4 Páll Eggert Ólason. *Menn og menntir IV*. Rv. 1926, bls. 467.
- 5 *Íslenzkt fornþréfásafn VII*. Rv. 1903–1907, bls. 310.
- 6 *Mannatal á Íslandi árið 1703*. Rv. 1924–1931, bls. 405–407.
- 7 *Alþingisbækur Íslands III*. Rv. 1917–1918, bls. 328.
- 8 *Íslenzkt fornþréfásafn VIII*. Rv. 1906–1913, bls. 462–463.
- 9 *Íslenzkt fornþréfásafn V*. Kh. og Rv. 1899–1902, bls. 609.
- 10 Einar Bjarnason. „Undanþágur frá banni við hjónabandi fjórmenninga að frændsemi eða mægðum í kapólskum síð á Íslandi.“ *Saga VII*. 1969, bls. 144.
- 11 Albert Sleumer. *Kirchenlateinisches Wörterbuch*. Unter umfassendster Mitarbeit von Joseph Schmid. Hildesheim – Zürich – New York 1990, bls. 148–149; Otto Wimmer – Hartmann Melzer. *Lexikon der Namen und Heiligen*. Innsbruck; Wien 1984, bls. 156.

HJÖRLEIFUR STEFÁNSSON

RITDÓMUR: MANNVIST
SÝNISBÓK ÍSLENSKRA FORNLEIFA

Undir lok ársins 2011 gaf bókaforlagið Opna út bókina *Mannvist, sýnisbók íslenskra fornleifa*. Aðalhöfundur bókarinnar er Birna Lárusdóttir fornleifafræðingur en auk hennar rita Adolf Friðriksson, Árni Hjartarson, Bjarni F. Einarsson, Elín Ósk Hreiðarsdóttir, Guðmundur J. Guðmundsson, Hildur Gestsdóttir, Orri Vésteinsson og Þóra Pétursdóttir greinar í bókina.

Mannvist er litprentuð í allstóru broti, 24,9x19,7 cm, 470 blaðsíður og prýdd fjölda ljósmynda og teikninga. Bókin er gerð af alúð hvernig sem á hana er litið. Hún er skrifuð af yfirgripsmikilli þekkingu og af texta hennar geislar víða af áhuga og ástríðu höfunda. Hún er fallega hönnuð og vel prentuð. Í lok bókarinnar eru ítarlegar skrár. Ekki hefur áður verið gefin út hér á landi bók um svipað efni og því er Mannvist nýlunda á íslenskum bókamarkaði.

Á undanförnum árum hefur orðið bylting í íslenskri fornleifafræði. Fornleifafræðingum hefur fjölgað mikið og starf þeirra hefur skilað margvíslegum árangri, vinnuaðferðir þeirra hafa breyst og orðið agaðri. Einkum er það þó

